

Persbericht pro forma zitting 21 augustus 2019

Rotterdam / Amsterdam, 20 augustus 2019

Het eerste moment dat in een strafproces op het vonnis van de rechtbank kan worden gereageerd is de zogenoemde appelmemoorie. Daarin geeft een verdachte / de verdediging aan waarom de verdachte in hoger beroep wil gaan, welke verzoeken binnen het kader van dat hoger beroep aan het gerechtshof voorgelegd zullen worden en om welk aanvullend onderzoek zal worden gevraagd.

Wanneer het hoger beroep aanvangt kan die appelmemoorie ter zitting worden toegelicht. Dat is het eerste moment dat (in het openbaar) de wensen van de verdachte en de inhoud van het dossier worden besproken. Dit vindt plaats wanneer alle stukken bij het Hof binnen zijn en het Hof deze voldoende heeft kunnen bestuderen om de verzoeken te beoordelen en de zaak inhoudelijk te gaan behandelen.

Het Gerechtshof Amsterdam heeft ons laten weten dat de zitting van woensdag 21 augustus a.s. in de zaak van Willem Holleeder een zuiver pro forma karakter zal hebben en dat er geen inhoudelijke punten aan de orde zullen komen. Dat is ook gebruikelijk in deze fase. Om die reden zullen noch de heer Holleeder noch zijn verdediging bij de zitting aanwezig zijn.

Wel zullen wij gezien de toon en inhoud van het eerdere vonnis van de rechtbank en de berichtgeving rond dat vonnis en rond deze zitting het eerste deel van de appelmemoorie van 19 juli jl. hieronder openbaar maken. Hierin wordt een eerste algemene en inhoudelijke reactie op het vonnis gegeven. Meer specifieke onderdelen, zoals verweren en verzoeken om nader onderzoek, zullen aan de orde komen wanneer het Hof daar gelegenheid voor geeft, naar verwachting in november en december van dit jaar.

De raadslieden,

Sander Janssen en Robert Malewicz

Aan het Gerechtshof te Amsterdam

APPÈLSCHRIFTUUR

Tegen het vonnis van

De Meervoudige Kamer van de Rechtbank Amsterdam

datum uitspraak : 4 juli 2019
Parketnummer : 13/730084-14, 13/731070-15, 13/731088-15
Datum appèl : 12 juli 2019

In de zaak van

W.F. Holleeder,

Raadslieden:

S.L.J. Janssen & R. Malewicz

Edelgrootachtbaar college,

Inleiding

1. De heer Holleeder is bij vonnis van 5 juli 2019 door de meervoudige kamer van de rechtbank Amsterdam veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf, waarbij de rechtbank bewezen heeft verklaard dat de heer Holleeder zich zou hebben schuldig gemaakt aan alle hem ten laste gelegde strafbare feiten.
2. Bijgaand zend ik u toe conform artikel 410 Sv, de grieven van de verdediging jegens dit vonnis. Tevens worden in deze schriftuur de voorlopig gewenste onderzoekshandelingen aangegeven.
3. De heer Holleeder is in appèl gekomen tegen het veroordelend vonnis van de rechtbank, nu dit vonnis hem ten onrechte veroordeelt voor de ten laste gelegde feiten en de rechtbank op onjuiste gronden de grote hoeveelheid door de verdediging gevoerde verweren heeft verworpen.
4. Het vonnis van de heer Holleeder is uitgebreid en beslaat 157 pagina's, exclusief bijlagen. Het pleidooi is in deze zaak eveneens uitzonderlijk omvangrijk geweest: los van de diverse gevoerde pleidooien op de verschillende zittingen besloeg het eindpleidooi ruim 850 pagina's.
5. Dit kan wellicht reeds illustreren dat de omvang en complexiteit van de zaak zodanig is geweest dat het uitputtend en specifiek aangeven van de grieven van de verdediging in deze appèlmemorie ondoenlijk is, niet alleen binnen het bestek dat artikel 410 lid 3 Sv daarvoor vaststelt, maar ook met het oog op de omvang die deze appèlmemorie in zo een geval zou (moeten) krijgen. Met uitzondering van enkele deelbeslissingen betwist de verdediging bovendien de juistheid van het overgrote deel van het vonnis van de rechtbank, zowel waar het de juridische overwegingen als de feitelijke vaststellingen betreft.
6. De rechtbank heeft in dat vonnis op geen enkele wijze recht gedaan aan de zeer uitgebreide, gedetailleerde en onderbouwde verzoeken en verweren die van de zijde van de verdediging zijn gedaan en wekt de indruk van meet af aan overtuigd te zijn geweest van de juistheid van alle beschuldigingen die met name de getuigen Holleeder aan het adres van Willem Holleeder hebben gedaan. Het namens Holleeder ingestelde appèl zal dan ook op vrijwel alle onderdelen van dat vonnis en de gang van zaken in eerste aanleg zien.

I Behandeling Vandros eerste aanleg

Algemeen: de rechterlijke macht

7. Ik neem voor de bespreking van de behandeling van deze zaak bij de Rechtbank met uw permissie een wat langere, in uw optiek wellicht wat hoogdravende maar naar mijn oordeel belangrijke en zelfs noodzakelijke aanloop. Ik wil daarbij kort stilstaan bij de positie van de rechterlijke macht in Nederland.
8. Ik stel voorop, dat de rechterlijke macht in Nederland al geruime tijd op een uitzonderlijk hoog niveau functioneert. Dat geldt voor rechters en rechterlijke colleges in alle deelgebieden van het recht, en zeker ook voor het strafrecht. Het is juist op dat laatste terrein dat beslissingen van rechters bij uitstek vergaand ingrijpen in het leven van individuele burgers en waar vanuit de maatschappij zeker de laatste jaren door een vergrootglas naar wordt gekeken. Desalniettemin is het vertrouwen in de strafrechter van oudsher uitgesproken hoog te noemen.
9. Natuurlijk is niet iedereen tevreden en zijn er altijd teleurstellingen aan beide kanten van het spectrum. Aan de kant van slachtoffers en nabestaanden is men vaak van oordeel dat de uitkomst tegenvalt of opgelegde straf te laag is, waar de verdachte of veroordeelde regelmatig het tegenovergestelde vindt. In grote lijnen staat de autoriteit van een gerechtelijk vonnis echter niet of nauwelijks ter discussie. Bij een gerechtelijke uitspraak heeft iedereen zich neer te leggen, of je het er nu uiteindelijk mee eens bent of niet. Dat is zelfs een absoluut noodzakelijke voorwaarde: op het moment dat het structureel anders zou worden en het vonnis van de rechter niet meer als het eind van een geschil wordt beschouwd is dat een ernstig maatschappelijk probleem dat raakt aan het voorkomen van eigenrichting, aan het sociale contract, aan het functioneren en voortbestaan van de rechtsstaat, aan de kern van een vreedzame samenleving.
10. Anders dan wellicht wordt gedacht is mijn ervaring dat de acceptatie van rechterlijke beslissingen bij verdachten of veroordeelden in het algemeen redelijk groot is. Wanneer een verdachte de indruk heeft dat hij op een eerlijke manier beoordeeld is, dat de geldende regels op een juiste manier zijn toegepast en dat de rechter zijn oren niet heeft laten hangen naar het Openbaar Ministerie maar ook zijn kant van het verhaal in diens oordeel heeft betrokken, dan legt ook zo'n veroordeelde zich bij zo'n beslissing neer. Dat geldt zelfs voor zaken waarin serieuze vrijheidsbenemende straffen worden opgelegd.

11. Waar verdachten en veroordeelden uitermate slecht mee omgaan is de indruk dat de regels van het straf(proces)recht niet juist zijn toegepast, dat onrechtmatig handelen van politie of justitie door de rechtbank met de mantel der liefde wordt bedekt, dat de rechter bij voorbaat al een indruk heeft gehad van de schuld van die verdachte en dat hetgeen hij daar tegenover heeft willen stellen in feite van meet af aan zinloos is geweest. Dat juist aan die zijde groot belang wordt gehecht aan een juiste toepassing van de regels is minder hypocriet dan het op het eerste gezicht lijkt: zeker in de meer serieuze zaken accepteren verdachten en veroordeelden dat zij gestraft (kunnen) worden voor de overtreding van strafrechtelijke normen die zij begaan, en dat dit voor hen vergaande en onaangename gevolgen heeft zoals vrijheidsbeneming en inbreuken op hun eigendomsrecht, dat zij als boef worden weg gezet. Die acceptatie staat of valt ermee of de procespartij die hen op die normovertreding aanspreekt of die hen sanctioneert zich wél aan alle regels houdt, wel van onbesproken gedrag is en daarmee - zo u wilt - de positie ook waarmaakt om over hen te oordelen en hen te bestraffen.
12. Ik neem deze aanloop omdat ik mij niet aan de indruk kan onttrekken dat de verheven positie van de strafrechter de laatste jaren aan erosie onderhevig is. Dat is niet alleen het gevolg van politiek opportunisme waarbij aan de zijde van de wetgevende macht de beslissingen van rechters meer of minder expliciet ter discussie worden gesteld wanneer die beslissingen hen minder welgevallig zijn, een ontwikkeling die op zichzelf ook uitermate zorgwekkend is, maar ook van de veranderingen die ik in de rechtspraak zelf meen te zien. Veranderingen die zich op alle niveaus van de strafrechtspraak manifesteren.
13. Zo is er allereerst de Hoge Raad die al geruime tijd consequent nalaat onrechtmatig optreden van politie of justitie te sanctioneren. Keer op keer wordt het recht zo uitgelegd en gebogen dat zelfs wanneer die onrechtmatigheden evident, openlijk en zelfs schaamteloos zijn begaan dat zonder enige consequenties blijft in de zaken van individuele verdachten. Dat leidt niet alleen aan de zijde van die verdachten tot de overtuiging dat waar zij bestraft worden voor overtreding van de regels dat voor de overheid niet geldt, met afkalkvend gezag van die overheid en de rechterlijke macht tot gevolg, maar ook tot een stelselmatig minder normconforme toepassing van wet- en regelgeving die juist beoogt de overheidsmacht te beteugelen en de individuele burger te beschermen. Het *trickle down effect* van deze inmiddels bestendige lijn van de Hoge Raad in de dagelijkse strafpraktijk is onmiskenbaar.

14. Dat effect manifesteert zich niet alleen aan de zijde van de opsporing, waar natuurlijk echt wel is doorgedrongen dat de soep uiteindelijk niet zo of helemaal niet heet wordt gegeten, maar ook bij de feitenrechter. Niet alleen is deze zich er zeer van bewust dat een sanctionering van onrechtmatig overheidsoptreden hoogstwaarschijnlijk tot een correctie op cassatieniveau leidt, en wordt de ruimte om die sanctionering te laten plaatshebben ook wanneer die feitenrechter dat eigenlijk noodzakelijk vindt daarmee steeds kleiner, bovendien lijkt zich in navolging van de Hoge Raad ook op feitelijk niveau een gesternte te ontwikkelen dat ik zou willen samenvatten als 'het moet maar eens afgelopen zijn met die boeven.' Een gesternte dat niet alleen zichtbaar is in de afwezigheid van sancties voor normovertredingen van de zijde van de overheid of in de opmerkelijke stijging van de straffen die worden opgelegd, maar dat zich tevens manifesteert in de wijze waarop tot vaststelling van strafbare feiten wordt gekomen.
15. Steeds vaker ontstaat de indruk dat de rechter zijn of haar visie op de zaak tot uitgangspunt neemt bij de beoordeling van die zaak. Die visie komt weliswaar voort uit het bewijs, maar is vroeg in de procedure al vergaand uitgekristalliseerd nog voordat de verdachte gehoord is of de verdediging aan het woord is gekomen en heeft zich vrijwel onwrikbaar ontwikkeld op basis van door de politie en het Openbaar Ministerie aangeleverde stukken. Het voorbehoud dat daar sprake is van een selectie van de zijde van de vervolgende instantie, dat nog maar moet worden gezien of het waar is wat er in die selectie staat en dat het zelfs mogelijk zou kunnen zijn dat de werkelijkheid anders is geweest dan die selectie beoogt neer te leggen, is iets dat in de dagelijkse praktijk van de strafrechtspleging steeds minder zichtbaar wordt. Dat ontgaat verdachten in die zaken op geen enkele manier. Zij hebben de indruk dat de rechterlijke overtuiging vooraf is gegaan aan de beoordeling van het (geheel aan) wettig en overtuigend bewijs, in plaats van andersom. Dat die rechter meent echt wel te weten hoe het zit en zich maar in beperkte mate interesseert voor informatie, dossierstukken of verklaringen van een verdachte die op een andersluidende gang van zaken (zou kunnen) duiden.
16. Wanneer wordt gewezen op de gure wind die de laatste jaren in de Nederlandse rechtszalen is opgestoken wordt van de zijde van de rechterlijke macht met enige regelmaat naar voren gebracht dat gehoor wordt gegeven aan de maatschappelijke roep om een punitieve reactie op strafbare feiten, om zwaardere straffen, dat het maatschappelijk niet langer wordt geaccepteerd dat verdachten van strafbare feiten vrijuit gaan als gevolg van onrechtmatig overheidshandelen of gebrek aan bewijs.

17. Die argumentatie miskent echter dat de autoriteit van de rechter nu juist voortkomt uit de veronderstelling dat deze het béter doet dan de maatschappij. De wijze waarop rechterlijke beslissingen na onherroepelijk worden niet ter discussie worden gesteld en dat eenieder zich daarbij heeft neer te leggen houdt direct en rechtlijnig verband met de veronderstelling dat een rechter meer is dan een burger, beter is dan een burger, beter is dan zichzelf.
18. Een rechter spreekt een verdachte in een strafzaak vrij wanneer het bewijs tegen die verdachte onvoldoende is, ook wanneer de rechter als burger denkt te weten dat die verdachte het strafbare feit heeft begaan. Een rechter heeft oog voor de mens achter de verdachte of dader en zorgt dat zelfs wanneer er sprake is van uitzonderlijk ernstige strafbare feiten, waardoor de burger in de rechter schreeuwt om wraak en vergelding, die mens in de oordeelsvorming niet buiten beeld raakt. Waar de burger in de rechter de pleger van de meest ernstige strafbare feiten voor altijd van de straat wil halen en tot het eind van zijn leven wil bestraffen, is de rechter zich bewust van het vernietigende effect dat het verwijderen van alle hoop op resocialisatie en boetedoening op mensen heeft, dat juist om die reden de meeste om ons heen liggende landen die straf niet daadwerkelijk ten uitvoer leggen en beschouwt het opleggen van een levenslange straf alleen daarom al als een gruwel die slechts onder de meest uitzonderlijke omstandigheden en met tegenzin kan plaatshebben.
19. Hoewel er zonder twijfel zeer veel rechters zijn die nog altijd op deze wijze uitvoering geven aan hun bijzondere functie durf ik anderzijds een tendens te signaleren waarbij zeker in de zwaardere categorie zaken sprake is van wat ik met een ongetwijfeld risicovolle term ontmagistrateljking zou willen noemen. Rechters die simpelweg weigeren met een verdachte in gesprek te gaan, zelfs wanneer sprake is van een langdurig en zelfs meerjarig voorarrest. Rechters die het voorhouden van de stukken beperken tot het proces-verbaal van relaas van de politie, met weglating van al hetgeen daar door of namens de verdachte in een vaak uitgebreid vooronderzoek bij de rechter-commissaris tegenover is gesteld. Rechters die het voornemen hebben de verdachte te gaan veroordelen en gebrek aan bewijs als een vervelende en te beslechten hobbel om tot dat doel te komen lijken te ervaren. Vonnissen die bijna lezen als een afrekening waarin de verdachte niet wordt beoordeeld maar wordt afgeserveerd (niet zelden tezamen met zijn verdediging), alsof de rechters haast niet konden wachten hun gram te halen. Rechters die telkens opnieuw in een pro forma combinatie beslissen over voorlopige hechtenis en verzoeken tot opheffing of schorsing standaard afwijzen, altijd zonder de wettelijk voorgeschreven

motivering waarom dat gebeurt. Hoven die zo stelselmatig hoger straffen dan in eerste aanleg (en dan de eis van Openbaar Ministerie) dat sprake lijkt te zijn van beleid. Rechters die de uitvoering van beleid door bestuursorganen afstandelijk en legalistisch beoordelen zonder zich te bekreunen om het lot van burgers die in de mangel zijn of worden genomen (woningen die na aantreffen van een minimale hoeveelheid verdovende middelen bij wijze van moderne schandpaal dichtgetimmerd worden waardoor vrouw en kinderen op straat komen te staan terwijl de eigenaar van die middelen daar niet eens verblijft, moet toch gebeuren want 'ondermijning'). Rechters die keer op keer alleen maar hard straffen, voorbeelden stellen, leed toevoegen, uithalen, spierballen willen laten zien.

20. Rechters die, kortom, doen wat burgers zouden doen, daarmee miskennend dat de afstand tot die burgers hen juist onderscheidt en de grondslag vormt van hun autoriteit en van hun mandaat. Dat zij juist de laatste verdedigingslinie tussen de overheid en die burgers zijn en in geval van twijfel de burger in bescherming zouden moeten nemen, in plaats van steeds de kant van de overheid te kiezen.
21. Ik heb mij natuurlijk de vraag gesteld of dit alles hier en op deze wijze moet worden benoemd in de wetenschap dat het gemakkelijk weg te zetten is als napeleiten door een slechte verliezer en ik hiermee ook vast tegen een aantal schenen trap. Ik heb uiteindelijk geoordeeld dat wel te moeten doen, al is het maar nu deze tendens zorgen baart en nu ik zeker niet de enige ben die deze ontwaart. Dat betreft niet alleen collega-advocaten en zelfs een enkele rechter of officier maar vooral de burgers om wie het in dit geval gaat, die het gevoel hebben dat zij ook bij de rechter hun recht niet kunnen halen en de overheid met alles weg komt. Zeker in combinatie met een steeds repressievere en meer punitieve overheid is dat funest voor de wijze waarop die burger zijn eigen positie in de samenleving ervaart en leidt het ontegenzeggelijk tot maatschappelijke verharding. Hoe harder de Staat, hoe harder de straat. Het maakt dat ik gemeend heb het podium dat deze appelmemoirie biedt te moeten gebruiken voor deze inleidende bespiegelingen.
22. De beschreven ontwikkeling staat natuurlijk in een veel breder verband dan de zaak van Willem Holleeder, maar dat gezegd hebbend is het wel de zaak van Willem Holleeder die aanleiding geeft deze inleiding te schrijven. Daarover het volgende.

Onderzoek ter zitting

23. Vanaf de aanvang van de inhoudelijke behandeling in februari 2018 heeft de heer Holleeder herhaaldelijk zijn zorgen uitgesproken over de beeldvorming die in de loop der jaren van hem had plaatsgehad en de invloed die dat naar hij vreesde zou hebben op de (te nemen beslissingen door de) rechtbank. Ook is meermalen het arrest van het Gerechtshof in Passage benoemd, waarin hij door het Hof zonder gehoord te zijn of zonder verweer te hebben kunnen voeren al schuldig werd verklaard aan de moord op Houtman en aan het met onder andere Soerel deelnemen aan een criminele organisatie.
24. Ook naar aanleiding van specifieke incidenten op de zittingen heeft Holleeder meermalen kenbaar gemaakt de indruk te hebben dat aan de zijde van de rechtbank al een zekere of zelfs grote mate van overtuiging bestond waar het zijn betrokkenheid bij strafbare feiten betrof.
25. Willem Holleeder was niet de enige die op dit onderwerp zijn zorgen had. Ook de verdediging heeft bij meerdere gelegenheden bemerkt dat die overtuiging zich op verschillende momenten en op verschillende manieren openbaarde. Daarbij gaat het in concreto natuurlijk altijd om de wijze waarop individuele rechters uit de combinatie zich op zitting manifesteren (de rechtbank is als zodanig een abstractie die zich op geen enkele wijze manifesteert) en waarbij door de selectie van bewijsmiddelen die worden besproken, door de vragen die aan getuigen of de verdachte (wel of niet) worden gesteld, door verbale en non-verbale uitingen ten tijde van zittingen en naar aanleiding van opmerkingen van getuigen, de verdachte, het Openbaar Ministerie of de verdediging, et cetera, een bepaalde indruk ontstaat van de wijze waarop tegen die getuigen, die verdachte of hetgeen Openbaar Ministerie of verdediging naar voren brengen, wordt aangekeken. Ook dat is op verschillende manieren, zowel ter zitting als daarbuiten, met zoveel woorden benoemd.
26. Zo viel op dat bij de verhoren van de getuigen Astrid en Sonja Holleeder door de rechtbank geen enkele kritische vraag werden gesteld over de door hen afgelegde verklaringen, ook niet op onderdelen waarvan op dat moment na het bij de rechter-commissaris uitgevoerde onderzoek al lang en breed duidelijk was dat op zijn minst genomen getwijfeld moest worden aan het waarheidsgehalte. Het verhoor wekte vooral de indruk bedoeld te zijn de getuigen de gelegenheid te geven hun belastende verklaringen nog eens ter zitting te herhalen en bestond hoofdzakelijk uit het voorhouden van die door hen afgelegde verklaringen. Wanneer de getuigen te kennen gaven een bepaalde vraag niet te willen beantwoorden werd dat direct geaccepteerd als een onweerlegbaar gegeven waar iedereen het mee had te doen, en wilde aanvallen en zelfs dreigementen

van de getuigen in de richting van de verdediging werden ongecorrigeerd gelaten op een wijze die de indruk wekte dat de rechtbank van oordeel was dat de verdediging zich dit maar moest laten welgevalen terwijl anderzijds werd benadrukt hoeveel begrip de rechtbank voor de getuigen had, hoe onberispelijk de reputatie van Astrid Holleeder als advocaat bij de rechtbank was, et cetera.

27. Nader onderzoek dat de verdediging wilde uitvoeren naar de met de getuigen Holleeder en Den Hartog gevoerde gesprekken en de met hen gemaakte afspraken werd intussen door de rechtbank afgehouden. Het veiligheidsargument dat in dit verband zo populair is, werd voetstoots geaccepteerd, ook op onderdelen waar dat redelijkerwijs niet aan de orde kon zijn.¹ Over de met Sonja Holleeder gesloten overeenkomsten is in geen enkele fase van dit geding openheid van zaken gegeven en de getuige Den Hartog heeft zelfs geen antwoord hoeven geven op de vraag óf zij met medewerkers van het Openbaar Ministerie in de context van haar rol als getuige in dit proces had gesproken over de tegen haar levende omvangrijke witwasverdenking. Allemaal niet nodig voor de rechtbank om tot een beoordeling van de verklaringen van deze getuigen te komen, aldus de rechtbank.
28. Ook de verhoren van de kroongetuigen La Serpe en Ros tekenden zich door een hoge mate van instrumentaliteit. Waar ten aanzien van deze kroongetuigen juist steeds beleden werd dat de rechtbank zich een eigen oordeel zou vellen en zich niet zou laten leiden door de eerdere vaststellingen van het gerechtshof in Passage (zie ook hierna), gold ook voor deze verhoren dat hoofdzakelijk werd volstaan met het voorhouden van belastende onderdelen van de verklaringen van deze kroongetuigen opdat deze die verklaringen konden bevestigen, zonder dat enige kritische nadere vragen werden gesteld over die onderdelen van die verklaringen die onjuist gebleken, inconsistent of zelfs direct met elkaar in tegenspraak waren. Ook bij deze getuigen werd het geheel aan de verdediging overgelaten die onderwerpen in de bevraging te betrekken, waarbij noch de verdediging noch Holleeder ontging dat telkens wanneer dergelijke onderwerpen in de bevraging aan de orde kwamen en het antwoord van de getuige de kanttekeningen van de verdediging bevestigde of ook maar enigszins een meer ontlastende richting voor Holleeder inhield, de rechtbank er direct bij was dat te corrigeren en dan wél kritische vragen te stellen. Belastende verklaringen hebben op geen enkel moment op die mate van kritiek of scherpte van de rechtbank kunnen rekenen, en in zijn algemeenheid werd ook niet de indruk gewekt dat de rechtbank de verklaringen van de kroongetuigen daadwerkelijk zélf kritisch wilde onderzoeken, zoals steeds was beloofd.

¹ Zie daarover onder meer het pleidooi punt 1164-1168 (p. 350-351).

29. Opnieuw hoefden de getuigen La Serpe en Ros nadere vragen omtrent afspraken die zij met het Openbaar Ministerie hadden gemaakt niet te beantwoorden. Ook daar werd in weerwil van de steeds gegeven verzekering dat de rechtbank diens eigen afwegingen zou maken bij tussenbeslissing volledig aangesloten bij de eerdere door het Gerechtshof in Passage gegeven overwegingen en beslissingen. Het zou een voorafschaduwning blijken van het uiteindelijke vonnis.

30. In dezelfde periode als de verhoren van deze kroongetuigen werden ook de dossiers Agenda (Kees Houtman), Perugia (Thomas van der Bijl) en Boeddha (John Mieremet) behandeld. De selectie van bewijsmiddelen die in dat verband werd voorgehouden laat zich samenvatten met de stelling dat op een enkele uitzondering na uitsluitend belastende onderdelen van de verschillende bewijsmiddelen uit de processen-verbaal van relaas van die zaaksdossiers werden geplukt en deze op de zitting werden benoemd, terwijl de zeer vele kanttekeningen en nuanceringen die bij die bewijsmiddelen gemaakt konden en moesten worden, zoals de constatering dat de aangehaalde getuigen op de aangehaalde onderdelen sterk wisselend, innerlijk tegenstrijdig en strijdig aan andere getuigen hadden verklaard, daarbij werden weggelaten. Ook het onderzoek dat bij de rechter-commissaris had plaatsgehad naar de juistheid van hetgeen de getuigen in de korte passages die de rechtbank voorhield hadden verklaard of naar de vraag in hoeverre die verklaringen zich verhielden tot hetgeen uit andere bewijsmiddelen kon blijken over de gang van zaken ten tijde van de tenlastegelegde feiten, werd slechts dan bij het voorhouden van de stukken betrokken wanneer daar door de verdediging expliciet om werd gevraagd.

31. In het algemeen was de verdediging al niet ontgaan dat dit zeer omvangrijke vooronderzoek, waarin daadwerkelijk getracht was de waarheid over de verhoudingen in het criminele milieu in die tijd waarin al deze feiten zich hebben afgespeeld te achterhalen, op weinig interesse van de rechtbank kon rekenen. Zo werd ten tijde van de bespreking van de deeldossiers met zoveel woorden kenbaar gemaakt dat het maar de vraag was of de verdediging daarover tussentijds een standpunt zou mogen betrekken, iets dat uiteindelijk toch tweemaal heeft plaatsgehad in de context van een opheffingsverzoek. Dat die formele vorm noodzakelijk was de rechtbank zelfs maar zover te krijgen op dit punt naar de verdediging te willen luisteren ontging de verdediging op geen enkele wijze. Intussen werden de uiterst omvangrijke en complexe zaaksdossiers in een zeer hoog tempo behandeld waarbij telkens te kennen werd gegeven dat als de verdediging vond dat aandacht zou moeten worden besteed aan meer of andere stukken dat maar zou moeten worden aangegeven bij de rechtbank.

32. Deze hele gang van zaken heeft de verdediging tot de bijzondere stap gebracht onze zorgen over de ogenschijnlijk reeds bij de rechtbank levende overtuiging bij brief van 30 oktober 2018 expliciet kenbaar te maken. De rechtbank heeft bij brief van 5 november 2018 gereageerd en stellig aangegeven nog geen enkel oordeel te hebben over schuld of onschuld van de verdachte, heeft er op gewezen dat de verdediging ruimhartig de ruimte en gelegenheid werd geboden om ter zitting opmerkingen te maken en stukken te laten voorhouden en dat de ruimte werd gegeven opmerkingen te maken bij onderzoeksresultaten, zoals kort daarvoor nog zou zijn gebeurd bij de presentatie over de plaat delict in de zaak Houtman.

Vonnis Rechtbank

33. Het is niet zonder ironie en ook niet zonder betekenis dat de rechtbank juist over dat voorbeeld in het vonnis aangeeft die kanttekeningen als "een herhaling van in Passage gedane zetten" te beschouwen.² Nog los van de vraag in hoeverre sprake kan zijn van een herhaling van zetten wanneer niet wordt gevaren op een eerdere procedure maar de rechtbank zoals steeds beleden daadwerkelijk tot eigen inzichten en eigen oordelen zou komen – het antwoord op die vraag: dan kan van een herhaling van zetten vanuit een andere procedure logischerwijs geen sprake zijn - bevestigt dit de indruk dat de rechtbank de gelegenheid tot het plaatsen van dit soort kanttekeningen vooral heeft gegeven om de schijn te wekken dat zij daar daadwerkelijk inhoudelijk in geïnteresseerd was, dit terwijl dat naar uit het vonnis blijkt niet het geval is geweest. De eventuele suggestie dat dit ten tijde van de bespreking van deze en andere thema's wezenlijk anders zou zijn geweest dan na afloop van requisitoir en pleidooi is wat de verdediging betreft niet zo aannemelijk, nog los van de indruk die de verdediging op de momenten dat dit speelde al had (vandaar ook eerdergenoemde brief).

34. In dat vonnis wordt ten aanzien van de kroongetuigen klip en klaar duidelijk gemaakt dat de rechtbank geen enkele reden ziet af te wijken van hetgeen het gerechtshof in Passage heeft vastgesteld en de verweren die de verdediging in dat verband heeft gevoerd worden dan ook keer op keer gepareerd met een verwijzing naar dat arrest. Van een kritische eigen beoordeling door de rechtbank van de inhoud van de verklaringen van deze getuigen is geen sprake, zoals de hierboven genoemde gang van zaken bij de verhoren van deze kroongetuigen al deed vrezen.

² Vonnis, pagina 25.

35. Zelfs onderdelen van de overwegingen van het gerechtshof waarover specifiek naar voren is gebracht dat deze op zijn zachtst weinig overtuigend en onaardiger gesteld onhoudbaar zijn, zoals de expliciet met elkaar strijdige verklaringen van de kroongetuigen La Serpe en Ros waar het de opdracht tot moord op George van Dijk betreft, brengen de rechtbank niet tot een verderstreckende overweging dan dat de rechtbank geen aanleiding ziet er anders naar te kijken dan het hof heeft gedaan. Voor de betrouwbaarheid en bruikbaarheid van deze verklaringen in het algemeen en de specifiek ten aanzien van de verklaringen over Holleeder opgevoerde punten geldt hetzelfde, net als voor de bewijsconstructie van het Hof in de zaken Agenda en Perugia, die door de rechtbank eveneens volledig wordt overgenomen.
36. De verdediging kan niet anders dan constateren dat diens vrees dat de vaststellingen die het gerechtshof in Passage heeft gedaan zonder dat Willem Holleeder als procespartij in die vervolging was betrokken leidend zouden zijn voor de wijze waarop de rechtbank tegen de zaken van Holleeder zou aankijken, juist is gebleken. Het meermalen expliciet benoemde punt dat het gerechtshof nooit op die wijze vaststellingen had mogen doen zonder dat Holleeder in de gelegenheid was geweest zijn verdediging te voeren, een punt dat ter zitting nog met zoveel woorden door de rechtbank leek te worden onderkend, heeft dat kennelijk niet anders gemaakt.
37. Sterker nog, de rechtbank gaat nog een forse stap verder dan het gerechtshof heeft gedaan, door in de zaken Enclave en Boeddha allerhande vaststellingen te doen over de gang van zaken in die dossiers en de betrokkenheid van verschillende verdachten daarbij. Daarbij is de rechtbank zelfs zover gegaan dat deze na het besteden van ongeveer een dagdeel aan het voorhouden van de in Enclave relevante stukken over de uitvoering van de moord op Willem Endstra tot een diametraal andersluidend oordeel komt dan diezelfde rechtbank in een andere samenstelling in die zaak had gedaan, dit nadat de laatste vele zittingsdagen lang alle aspecten van deze zaak had besproken en procespartijen uitgebreid de gelegenheid had gegeven op die stukken te reflecteren. Een veel diepgaander en evenwichtiger onderzoek dan in de onderhavige zaak heeft plaatsgehad dus, hetgeen de rechtbank er als gezegd niet van weerhoudt tot een totaal andersluidend oordeel te komen teneinde te kunnen voorsorteren op een veroordeling van Willem Holleeder in die zaak.

38. In de zaak Boeddha (moord op Mieremet), waar de stukken letterlijk in een bestek van nog geen 3 uur zijn besproken, werd eveneens een voorschot genomen op de betrokkenheid van diverse personen daarbij, welke geen van allen door de rechtbank waren gehoord en die zich op geen enkele wijze daartegen hebben kunnen verdedigen, om Holleeder vervolgens aan die personen te koppelen. Dat dit laatste gebeurt op basis van verklaringen van getuigen die overleden zijn, op geen enkel moment door de verdediging of een rechter gehoord konden worden (Hoovers en Abbasov) of zelfs maar ooit binnen een reguliere verhoorsetting gehoord zijn (Abbasov), versterkt de indruk van Holleeder dat niets deze rechtbank heeft kunnen afhouden van diens kennelijk sterke overtuiging dat hij linksom of rechtsom voor alles moest worden veroordeeld.
39. Ook in de zaak Viool (Cor van Hout) heeft de Rechtbank tot slot allerhande aannames gedaan ten aanzien van de bij de moord op Cor van Hout betrokken personen zonder dat die personen daarover door de Rechtbank zijn gehoord, zonder dat zij verweer hebben kunnen voeren, zonder dat de veelheid aan bewijsmiddelen die in die zaak relevant zijn en die eerder steeds gemaakt hebben dat het openbaar ministerie niet tot vervolging van enige verdachten is overgaan, laat staan dat een rechterlijk college na het horen alle relevante standpunten van partijen daar een oordeel over heeft gegeven, zelf maar besproken zijn.
40. Uit het gegeven dat dit alles de rechtbank niet heeft weerhouden vergaande standpunten te betrekken in al deze zaaksdossiers kan een patroon worden afgeleid dat zich ook meer algemeen in de zaak van Holleeder heeft gemanifesteerd. De rechtbank heeft de materiele grondslag van procedurele waarborgen als het geven van hoor en wederhoor en het kennis kunnen nemen van alle relevante stukken door alle procespartijen daar vanuit de eigen invalshoek naar laten kijken en een oordeel over te laten geven maar tot zekere hoogte en daarmee verregaand onvoldoende onderkend. Die grondslag is er uiteindelijk natuurlijk in gelegen te bevorderen dat de rechtbank bij het komen tot beslissingen zo volledig mogelijk wordt geïnformeerd en niet afgaat op de selectie, analyse en interpretatie van die bewijsmiddelen van de zijde van slechts één van beide en dan ook nog eens de vervolgende partij. De rechtbank lijkt echter van oordeel dat eigenlijk allemaal niet zo nodig te vinden en zich prima in staat te achten zonder die visie van (andere) verdachte(n) en hun verdediging de werkelijkheid te achterhalen en prima recht te kunnen doen op de vanwege politie en justitie aangeleverde stukken in het procesdossier.

41. De verdediging ziet een bevestiging van dat patroon en voor diens vrees dat de overtuiging van deze rechtbank zich al in een vergevorderd stadium bevond nog voordat wij onze werkzaamheden zelfs maar hadden aangevangen in zowel de inhoud al de toon van het vonnis. Ik zal dat hier niet allemaal gaan opsommen, maar overwegingen van de rechtbank over de waarde die de verdediging zou hechten aan CIE informatie zonder dat daarbij wordt opgemerkt dat het Openbaar Ministerie in requisitoir herhaaldelijk zwaar of zelfs zwaarder op dergelijke informatie heeft geleund,³ overwegingen dat de rechtbank geen aanleiding ziet om in te gaan op de inhoud van publicaties die door de verdediging zijn aangehaald waar eveneens voor geldt dat het Openbaar Ministerie herhaaldelijk naar dergelijke publicaties heeft verwezen (en dat zich bovendien nogal moeilijk verhoudt met de wijze waarop de rechtbank de aantekeningen van Peter de Vries, toch ook een journalist die deze aantekeningen vanuit zijn functie maakte, een belangrijke rol bij het bewijs toekent),⁴ de wijze waarop de rechtbank keer op keer en ten onrechte de uitvoerig onderbouwde en gemotiveerde verweren van de rechtbank als speculatief, niet onderbouwd of zonder grond wegzet,⁵ de wijze waarop verweren die zien op de betrouwbaarheid van de door de getuigen Holleeder en Den Hartog afgelegde verklaringen worden gepareerd met een verwijzing naar die verklaringen zelf waar die onbetrouwbaarheid niet uit zou blijken,⁶ hoe de inhoud van die verklaringen keer op keer zwaarder blijken te wegen dan wat andere getuigen hebben gezegd waarbij de rechtbank er zelfs geen been in ziet verdachtmakingen aan het adres van advocaten ondubbelzinnig in stand te laten,⁷ hoe kortom alles wat de getuigen Holleeder en Den Hartog hebben ingebracht als volledige waarheid wordt gepresenteerd en onderdelen van hun verklaringen die evident en aantoonbaar onjuist en leugenachtig zijn gebleken dan wel onbenoemd zijn gebleven dan wel als irrelevant terzijde zijn geschoven, duiden naar het oordeel van de verdediging allemaal op dat patroon en op die overtuiging. Voorbeelden van kritische kanttekeningen van de zijde van de rechtbank bij het bewijs of bij de vele vragen die het Openbaar Ministerie onbeantwoord heeft gelaten heeft de verdediging in ieder niet aangetroffen in het vonnis.

³ Vonnis p. 9; zie bijvoorbeeld requisitoir p. 211-213.

⁴ Vonnis p. 14; zie bijvoorbeeld requisitoir p. 241, 281, 283. De Rechtbank verwijst in het vonnis zelf naar hetgeen het Openbaar Ministerie in requisitoir heeft aangevoerd met betrekking tot het optreden van de 'bodyguard' ten tijde van de moord op Sam Klepper waarbij dat Openbaar Ministerie bijna een pagina lang citeert uit het boek van Middelburg en Vugts, maar om zelfs maar in te gaan op de inhoud van publicaties die door de verdediging zijn aangehaald ziet de rechtbank dan weer geen aanleiding.

⁵ Vonnis o.a. p. 36, 44, 45, 46, 51.

⁶ Vonnis o.a. p. 45 en 51.

⁷ Vonnis p. 45.

42. Anderzijds is elke uitlating van Holleeder uit zijn zeer uitvoerige verklaringen op een goudschaaltje gewogen en wordt hem elke omissie, elke vraag waarop hij het antwoord schuldig is gebleven of waar hij geen antwoord op heeft willen geven dat de rechtbank uit zijn letterlijk vele honderden pagina's tellende verklaringen bij elkaar heeft kunnen schrapen tegengeworpen. Wanneer hij zich een bepaalde gebeurtenis niet kan herinneren of betwist dat een toevallige waarneming van een politieagent in 2006 juist is, duidt dat volgens de rechtbank altijd op bewuste leugenachtigheid of het weg willen blijven bij bepaalde personen of zaken, daar waar (zeer uitvoerig) onderbouwd aangetoonde onder ede uitgesproken onwaarheden van de getuigen zelfs niet tot de vaststelling mogen leiden dat deze er zijn geweest, en de rechtbank dat telkens dan wel onbesproken laat dan wel als onvoldoende onderbouwd, zonder grond of niet aannemelijk geworden weg wuift.
43. Het vonnis van de rechtbank bewijst de juistheid van de beleving van Willem Holleeder dat deze zich voorafgaand aan de aanvang en zeker ten tijde van de behandeling ter zitting een overtuiging had gevormd over zijn schuld of onschuld. Ongetwijfeld zal daarbij tussen de individuele leden van de zittingscombinatie sprake zijn geweest van verschillen waar het de mate van die gevormde overtuiging betreft, maar deze overtuiging heeft onmiskenbaar een stempel gedrukt op de behandeling van deze zaak en heeft geleid tot een vonnis dat gezien inhoud en toon ernstig doet twifelen aan de mate waarin bij deze rechtbank aandacht heeft bestaan of zelfs maar ruimte aanwezig was voor feiten en omstandigheden die met die overtuiging in strijd waren.
44. Het voordeel van de twijfel dat de rechtbank steeds is gegeven, is ten onrechte gebleken. Uitgangspunt lijkt vanaf het moment dat wij de verdediging van Holleeder op ons namen te zijn geweest dat alles dat de getuigen Holleeder naar voren hebben gebracht volledig en juist was en alles dat Holleeder daartegenover heeft gesteld dús leugenachtig, onjuist of niet relevant. Dat zijn harde woorden en dat realiseert de verdediging zich heel goed, maar zoals al gezegd in eerdergenoemde brief van 30 oktober 2018: ik acht elke individuele rechter zeer wel in staat in zijn of haar hart te kijken en zich af te vragen of wij hiermee over de schreef gaan en een onjuiste visie van de werkelijkheid geven, of dat zowel Holleeder als wij het gewoon goed hebben gezien.
45. Ik verwacht niet dat vanuit de individuele rechters een antwoord wordt gegeven op deze vraag en de voor de hand liggende tegenwerping dat, wanneer ik het allemaal zo goed weet, ik processuele middelen ter beschikking had staan om daar gevolg aan te geven trek ik mij zeker aan. Met de tegenwerper constateer ik dat al het voorgaande als mosterd na de maaltijd en als napleiten kan worden beschouwd.

46. Toch heb ik gemeend dat het van belang is vooruitlopend op de beroepsprocedure bij Uw Hof deze uiteenzetting te geven, al is het maar om uit te leggen dat en waarom deze ervaring in eerste aanleg heeft geleid tot het zeer stellige voornemen aan de zijde van de verdediging een soortgelijke gang van zaken in hoger beroep te voorkomen. Ik heb simpel gesteld geen voordeel van de twijfel meer over. Ik vind het ook verdrietig dat zo te moeten constateren, maar dat is hoe het is.

(....)

112. De verdediging behoudt zich tevens graag het recht voor om bovenstaande verzoeken nog nader toe te lichten en te motiveren, en om, ondanks het gestelde in artikel 410 Sv, mochten nieuwe feiten of omstandigheden zich voordoen of de verdediging kennis krijgen van enige informatie welke in het belang zou kunnen zijn voor de beoordeling van deze strafzaak, in reactie daarop af te zien van hierboven gedane verzoeken of juist nog meer onderzoekswensen kenbaar te maken.

Rotterdam / Amsterdam,

de raadslieden,

S.L.J. Janssen & R. Malewicz